

Nr 504

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 71, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

I proposition nr 71 har Kungl. Maj:t framställt förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen till och med den 30 juni 1956.

Som bekant gav andra lagutskottet vid behandlingen av propositionen till föregående års riksdag om förlängning av lagens giltighetstid till utgången av juni 1955 uttryck åt den uppfattningen att lagen, som enligt sin lydelse avser att vara tillämplig vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden, icke borde läggas till grund för en i rådande läge bedriven priskontrollerande verksamhet. Riksdagen anslöt sig till utskottets uppfattning och hemställde om utredning syftande till att någon ytterligare tillämpning av prisregleringslagen icke skulle behöva ifrågakomma. Egendomligt nog dröjde det inemot nio månader innan en kommitté för ändamålet blev tillsatt. Denna kommitté har helt nyligen påbörjat sitt arbete. Under hänvisning till att något förslag — naturligt nog — inte kan väntas från kommittén under den närmaste tiden hemställer Kungl. Maj:t nu om förlängning av en lag, som riksdagen redan 1954 förklarat vara olämplig i nuvarande försörjningsläge.

Den hittills gällande prisregleringslagen tillkom för att hindra oskäligen prisstegringar i en situation av varuknapphet, då den normala prisregulatorn, konkurrensen, var satt ur spel. För närvarande råder full varuförsörjning på alla områden av betydelse, och vissa delar av marknaden utmärkes av varuöverflöd. Konkurrensen har också återtagit sin plats i vårt ekonomiska liv, och i betydande omfattning, särskilt när det gäller livsmedel och många andra konsumtionsvaror, har fabrikanternas och handelns marginaler pressats så långt som någon kan begära och i många fall vida längre än vad priskontrollen tidigare kunnat ifrågasätta.

Som motivering för hemställan om en förlängning av prisregleringslagens giltighet åberopar finansministern även ett i finansplanen till statsverkspropositionen gjort uttalande, att "nedskärningen av otillbörligt stora marginaler i företagets prissättning framstode såsom ett självklart element i varje politik, som avser att undanröja inflationistiska stimulansfaktorer i näringslivet".

Priskontroll är emellertid ett otjänligt medel för bekämpande av höga marginaler vare sig dessa beror på oekonomiska produktions- eller distributionsmetoder eller på bristande konkurrens.

Den priskontrollerande verksamheten måste taga hänsyn till de beräknade faktiska kostnader, med vilka företagare arbetar, och kan i praktiken inte, under hänvisning till att produktions- eller distributionssättet är oekonomiskt, nedsätta priset, så att täckning ej erhålles för dessa kostnader. För det fall att inom en bransch vissa företagare arbetar väsentligt mera rationellt än andra kan priskontrollen inte rimligen påbjuda pris-sättning efter en kalkyl grundad på de mest rationaliserade företagens kostnader. Det må i detta sammanhang erinras om att priskontrollen icke ens under vår svåraste knapphetssituation ansågs äga laglig befogenhet att utöva sin verksamhet så, att näringslivets struktur förändrades.

Allmänheten har en stark benägenhet att uppfatta av en priskontrollerande myndighet fastställda eller godtagna priser som de lägsta möjliga. Olika psykologiska faktorer gör att företagarna ofta visar obenägenhet att underskrida dessa priser, även om deras egna kostnader skulle göra detta i och för sig möjligt eller rent av naturligt. Endast vid fri konkurrens, som icke återhålles av statligt bestämda priser, kommer den variation av prissättningen till stånd, som är betingad av skilda företagens olika driftighet och förmåga att sänka sina kostnader. Därvid utgallras också de företag, som drivs under oekonomiska förhållanden.

Även den som inte vill sätta tilltro till påståendet att priskontrollen har en i och för sig priskonserverande effekt kan i varje fall icke undgå att inse, att statlig priskontroll är konkurrenshämmande. För att konkurrensen skall kunna verka effektivt erfordras dels konkurrensvilja från företagens sida, dels prismedvetande hos allmänheten. Båda dessa faktorer avtrubbas av förefintligheten av statlig priskontrollverksamhet, antingen den tar sig uttryck i fastställande av bestämda priser eller på annat sätt.

Vår mening är alltså, att priskontrollen — särskilt på längre sikt — i själva verket arbetar i strid mot de strävanden till ökning av den fria konkurrensen som ligger bakom den häromåret antagna lagen om motverkande i viss fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Vi anser att denna lagstiftning utgör det riktiga alternativet till priskontrollen. Enligt vad som framgår bl. a. av ett i föregående års statsverksproposition återgivet yttrande av handelsministern har man även från regeringshåll räknat med att denna lag skulle onödiggöra priskontroll.

Denna uppfattning står också i bästa samklang med olika uttalanden som på sin tid gjordes av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. Bland annat uttalade sig kommissionen i ett år 1944 avgivet yttrande över priskontrollnämndens förslag till ny prisregleringslag enhälligt för priskontrollens avskaffande så snart normala förhållanden inträdde. För

att priskontrollen icke skulle behöva bibehållas längre än som vore oundgängligen nödvändigt, skulle det dock enligt kommissionens uppfattning vara önskvärt, att bevakningen på de områden, på vilka konkurrensen vore begränsad, övertoges av ett samhälleligt organ med speciell uppgift att följa utvecklingen på dessa särskilda områden. Sådana organ har vi sedan dess erhållit.

Statsmakterna har emellertid inte utrustat det på kommissionens tillskyndan inrättade särskilda utredningsorganet, kommerskollegii monopolutredningsbyrå, på sådant sätt att denna blivit i stånd att mer än till en viss del fullgöra sina uppgifter. Av särskilt värde skulle vara att kommerskollegium, såsom ursprungligen torde ha varit meningen, sattes i tillfälle att effektivt bearbeta prisstatistik och analysera prisutvecklingen, så att den ofullständiga konkurrensens inverkan på prissättningen bättre skulle kunna bedömas. Denna prisstatistik skulle även kunna utformas så, att den kunde läggas till grund för en publiceringsverksamhet, ägnad att utveckla allmänhetens prismedvetenhet. En del av de icke obetydliga summor som nu nedläggs på priskontrollen skulle komma till mycket god användning, om de i stället ansloges till en förstärkning av kommerskollegii verksamhet på detta område. Ett förslag i denna riktning har framlagts vid årets riksdag i motionen nr 266 i andra kammaren, i vilken motion anslag begärts till ytterligare en avdelning från och med den 1 juli 1955.

Alla torde vara ense om att priskontroll i dess hittills bedrivna form icke kan ifrågakomma som ett hjälpmedel i den ekonomiska politiken i framtiden. Likaså råder väl knappast delade meningar i fråga om nödvändigheten av att det allmänna framdeles energiskt stöder den fria konkurrensen. Då såsom här utvecklats priskontrollen otvivelaktigt motverkar fri konkurrens, måste ett första steg vara att omedelbart upphöra med en priskontroll sådan den kan bedrivas på grund av gällande prisregleringslag och samtidigt utan dröjsmål och på sätt här angivits sörja för ett effektivt klarläggande av förekomsten av monopolistiska inslag i prishildningen.

Vi föreslår att ett beslut av riksdagen om priskontrollens upphävande nu ges den formen att riksdagen återkallar sitt samtycke av år 1947 till förordnandet om tillämpning av prisregleringslagen.

Vårt förslag innebär således att prisregleringslagen formellt förlänges på ett år men att priskontrollen upphör fr. o. m. den 1 juli 1955.

Med hänvisning till vad sålunda anförts föreslår vi,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 71 angående fortsatt giltighet av prisreglerings-

lagen måtte besluta återkalla sitt godkännande av förordnandet av år 1947 om tillämpning av prisregleringslagens huvudbestämmelser.

Stockholm den 1 mars 1955

Bertil Ohlin

Gustaf Kollberg

Filip Kristensson
i Osby

Ragnhild Sandström

Sven Wedén

Wald. Svensson

Manne Ståhl
